

Het zoeken van hulp na online seksueel grensoverschrijdend gedrag en/of misbruik

FEBRUARI 2024

Jaarlijks ervaren veel jongeren verschillende vormen van online seksueel grensoverschrijdend gedrag en/of misbruik. Maar er is nog weinig bekend over het hulpzoekgedrag van slachtoffers. In opdracht van Fonds Slachtofferhulp onderzocht het NSCR het hulpzoekgedrag van deze slachtoffers. Zoeken slachtoffers hulp? Zo ja, bij wie? En wat moedigt hen aan of houdt hen juist tegen om hulp te zoeken?

Uit de Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Geweld 2023 van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) blijkt dat 11 procent van de bijna 25.000 respondenten van 16 jaar en ouder in de afgelopen 5 jaar een of meerdere vormen van online seksuele intimidatie heeft meegemaakt, waaronder online seksueel grensoverschrijdend gedrag en/of misbruik met beeldmateriaal (CBS, 2023). Online seksueel grensoverschrijdend gedrag en/of misbruik met beeldmateriaal – in het kort, OSG – wordt ook wel *image-based sexual harassment and abuse* genoemd (Henry e.a., 2020; Ringrose e.a., 2022). Onder OSG valt het ontvangen van ongewenst beeldmateriaal zoals ‘dickpics’, het maken of delen van naaktbeelden en/of seksuele beelden zonder toestemming en het dreigen om naaktbeelden en/of seksuele beelden te delen met derden.

Het meemaken van OSG kan ernstige en langdurige gevolgen hebben voor slachtoffers op verschillende levensvlakken. Slachtoffers kunnen psychische problematiek ontwikkelen, waaronder depressie of angststoornissen en een posttraumatische stressstoornis (bijv. Campbell e.a., 2022; Huber, 2023). Deze negatieve gevolgen voor het psychische welzijn van slachtoffers worden als vergelijkbaar gezien met die van slachtoffers van fysiek seksueel geweld (bijv. Bates, 2017). Het onderzoek van McGlynn en collega’s (2021) beschrijft de ingrijpende gevolgen die slachtoffers ervaren. Zo wordt de ervaring door slachtoffers gezien als een volstrekte levensverwoesting, die onder andere hun integriteit en sociale relaties heeft aangetast. Vanwege deze ingrijpende gevolgen is het van belang dat slachtoffers worden ondersteund in hun herstel.

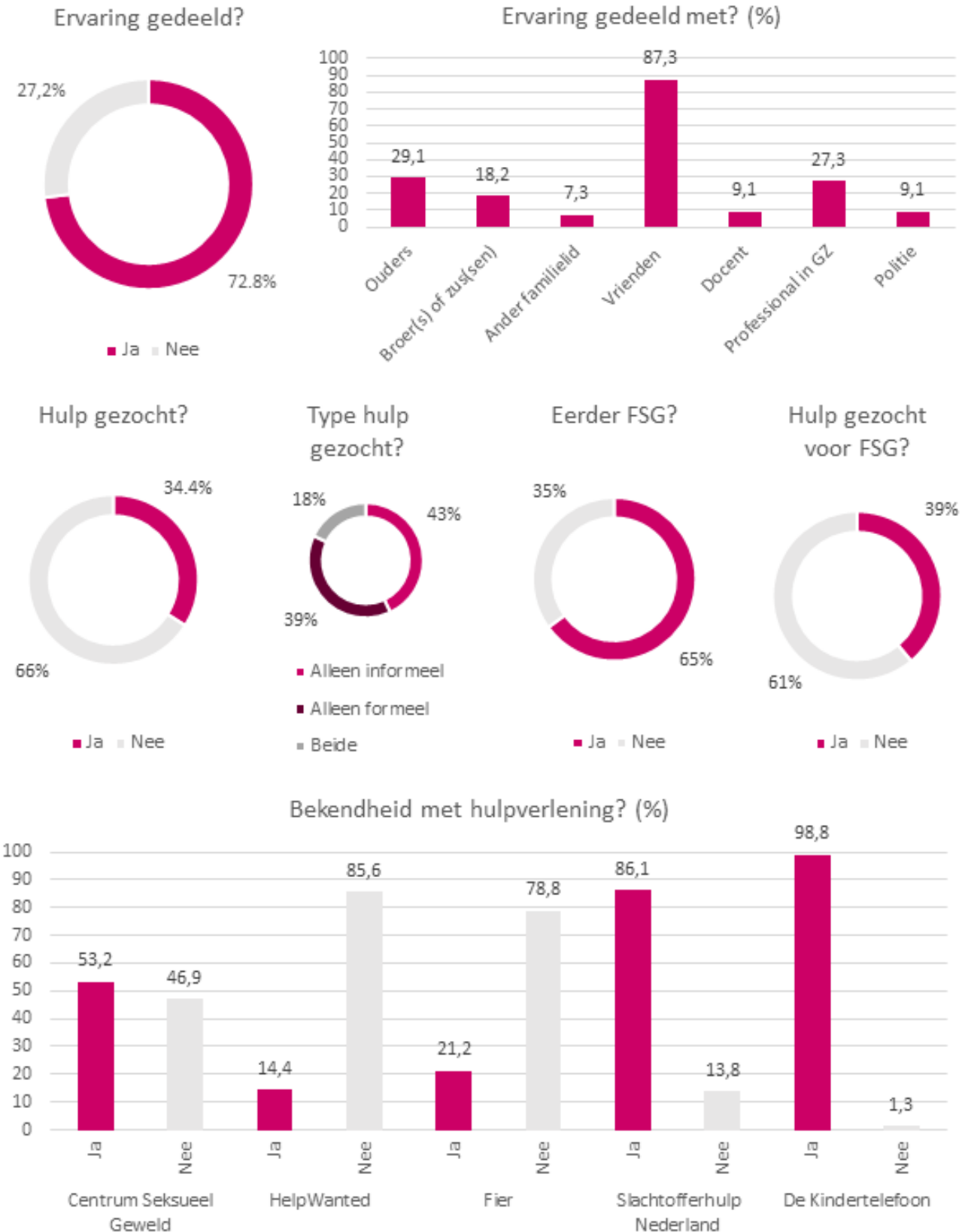
Slachtoffers kunnen hulp en ondersteuning ontvangen van informele bronnen, waaronder familie en vrienden, maar ook van formele bronnen, waaronder de politie en hulpverleningsinstanties. Uit (inter)nationaal onderzoek blijkt dat slachtoffers vaak *geen* ondersteuning zoeken, maar dat wanneer zij dit wel doen, zij een voorkeur hebben voor informele ondersteuning (bijv. CBS, 2023; Dodge & Lockhart, 2022). Tot op heden is er weinig bekend over het hulpzoekgedrag van slachtoffers van OSG, met name over welke factoren hen ervan weerhouden of juist aanmoedigen om hulp te zoeken. Deze informatie is van belang voor de sociale omgeving van het slachtoffer en voor professionele hulpverlening.

Het onderzoek

In 2022 is het NSCR een onderzoek gestart naar het hulpzoekgedrag van 12-tot-25-jarige Nederlandse slachtoffers van OSG. Om een uitgebreid beeld te kunnen schetsen zijn zowel online vragenlijsten afgenomen als interviews gehouden met slachtoffers. Participanten zijn geworven door middel van sociale media, websites en online nieuwsbrieven van meerdere hulpverleningsinstanties en professionals, onderwijsinstanties en studentenverenigingen. De vragenlijst is door 163 slachtoffers ingevuld waarvan het merendeel zich identificeerde als vrouw (84%) en een gemiddelde leeftijd had van 19 jaar oud.

In de vragenlijst werd gevraagd naar het type OSG dat het slachtoffer had meegemaakt. Hieruit bleek dat 92,6% online seksueel grensoverschrijdend gedrag met beeldmateriaal en 48,8% online seksueel misbruik met beeldmateriaal had meegemaakt. Verder is gevraagd naar het hulpzoekgedrag van de slachtoffers, naar eerder meegemaakt fysiek seksueel geweld (FSG) en naar de bekendheid met de opties van hulpverlening. Hieruit kwam het volgende naar voren (zie Figuur 1):

Figuur 1. Resultaten uit de Vragenlijst

Slechts één derde van de participanten gaf aan hulp te hebben gezocht. Om de ervaren ontmoedigende factoren, oftewel drempels om hulp te zoeken in kaart te brengen, is gebruik gemaakt van de Sexual Assault Help-Seeking Barriers Scale van Sit (2018). Daarnaast zijn de ervaren drempels en aanmoedigende factoren om hulp te zoeken bevraagd door middel van open vragen. Uit de resultaten bleek in eerste instantie dat slachtoffers die hulp hadden gezocht meer ervaren drempels rapporteerden dan slachtoffers die geen hulp hadden gezocht. Maar de interviews lieten zien dat dit mogelijk een gevolg is van het hulpzoektraject zelf.

Voor de interviews zijn zes vrouwelijke slachtoffers geïnterviewd met een gemiddelde leeftijd van 21 jaar. Zij zijn bevraagd over hun slachtofferschap, hulpzoekgedrag en verbeterpunten voor de opties van hulp. Zij gaven aan dat het zoeken van hulp veelal een langdurig traject was, waarin zij hun verhaal meerdere keren met verschillende personen hebben moeten delen. Zo gaf een slachtoffer aan dat zij bijna de hele keten van hulpverlening heeft gesproken, startend bij een vriendin en haar ouders die haar ondersteunden bij het zoeken van hulp bij de politie, huisarts en uiteindelijk de specialistische GGZ. Alhoewel alle geïnterviewde slachtoffers aangaven informele en/of formele hulp te hebben gezocht, waren de ervaringen niet altijd positief.

Zowel in de open vragen uit de vragenlijst als in de interviews hebben slachtoffers uitgebreid verteld over de drempels en aanmoedigende factoren die zij hebben ervaren bij hun overweging om hulp te zoeken. Uit de ervaren drempels kwamen vier thema's naar voren:

Allereerst noemden slachtoffers veel *persoonlijke drempels*, bijvoorbeeld gevoelens van schaamte en zelfverwijt. Daarnaast beschreven zij ook de minimalisatie van de ernst en de gevolgen van het incident. Slachtoffers gaven aan dat zij twijfelden of het incident erg genoeg was om hulp te zoeken. Zij wilden anderen of een hulpverleningsinstantie niet met hun problematiek belasten:

“Ik wilde het ‘niet groter maken dan dat het was’” (Vrouw, 24)

Ten tweede noemden slachtoffers ook *praktische drempels* gerelateerd aan het zoeken van formele hulp, denk hierbij aan problemen met de toegankelijkheid, betaalbaarheid en beschikbaarheid van de hulpverlening. Een voorbeeld hiervan zijn de lange wachtlijsten in de GGZ:

“Hoe langer het duurt, hoe slechter het met je gaat en hoe minder hulp je eigenlijk wil.” (Vrouw, 17)

Ten derde beschreven slachtoffers ook *interpersoonlijke drempels*, oftewel drempels gerelateerd aan hun sociale omgeving. Zo gaven zij aan dat ze niet wilden dat anderen, vooral hun ouders, erachter zouden komen wat hen is overkomen. Dit gevoel ging hand in hand met gevoelens van schaamte en leek gerelateerd aan de angst voor of het daadwerkelijk ontvangen van negatieve reacties van familie en vrienden, waaronder victim blaming:

“Eigenlijk vanaf het begin af aan hebben mijn ouders gezegd dat het mijn eigen fout was, dat ik dom ben geweest, dat het stom was wat ik heb gedaan.” (Vrouw, 21)

Ten slotte, ervaren slachtoffers ook *socioculturele drempels*, oftewel drempels gerelateerd aan ideeën in de samenleving omtrent OSG. Zo gaven zij aan stigma en stereotypes te ervaren rondom slachtofferschap en mentale problematiek.

Verder beschreven slachtoffers de normalisatie van OSG in de samenleving, denk bijvoorbeeld aan het ontvangen van 'dickpics'. Deze normalisatie kan minimalisatie in de hand werken en daarmee slachtoffers verder ontmoedigen om hulp te zoeken:

“Ik vond zelf door onder andere wat je leert uit onze maatschappij dat het niet zo erg was en dat het alle meisjes overkomt en dat je moet leren om ermee te dealen. Ik vond niet dat wat ik meemaakte heftig genoeg was en dat ik mogelijk hulp zou afpakken van iemand die het meer nodig had”.
(Vrouw, 19)

Aan de andere kant beschreven slachtoffers ook aanmoedigende factoren om hulp te zoeken, oftewel facilitators, waarin twee thema's naar voren kwamen:

Ten eerste, benoemden zij *persoonlijke facilitators*, waaronder de impact van het incident. Indien slachtoffers de impact van het incident als zwaarder of groter zien dan wat zij als individu kunnen dragen, dan geven zij dit aan als een reden om hulp te zoeken. Ook is het terugpakken van de controle een belangrijk element. Vanwege de serieuze gevolgen van slachtofferschap, alsook het gevoel van machteloosheid vanwege bijvoorbeeld het verlies van controle over de beelden, kan het van belang zijn dat slachtoffers professionele hulp ontvangen om het gevoel van controle over hun leven terug te pakken.

Ten tweede werden ook *interpersoonlijke facilitators* benoemd. Zo kan het ontvangen van sociale steun vanuit hun sociale omgeving slachtoffers aanmoedigen om verdere (formele) hulp te zoeken. Daarnaast was het voor slachtoffers die al hulp ontvingen van bijvoorbeeld een psycholoog voor andere problematiek, makkelijker om hulp te zoeken. Er bestond voor hen immers al een infrastructuur voor hulp, wat drempelverlagend werkte.

Conclusie

Uit de vragenlijst blijkt dat niet elk slachtoffer hulp zoekt. Slachtoffers die hulp hebben gezocht gaven aan meer drempels te hebben ervaren om hulp te zoeken dan slachtoffers die geen hulp hebben gezocht. De interviews laten zien dat het proces van hulp zoeken niet gemakkelijk is voor slachtoffers en dat zij hierin meerdere drempels kunnen ervaren. Alhoewel deze bevindingen op het eerste gezicht tegenstrijdig lijken, bij meer drempels zou je immers verwachten dat iemand geen hulp zoekt, kan dit ook het gevolg zijn van het traject van hulp zoeken. Dit traject kan langdurig en non-lineair zijn: het zoeken van hulp bestaat uit meerdere stappen, waarbij slachtoffers hun verhaal mogelijk met verschillende personen moeten delen. Alhoewel dit voor sommige slachtoffers kan leiden tot het ontvangen van de gewenste hulp, kunnen anderen drempels ervaren, waardoor zij niet de gewenste hulp ontvangen of zelfs blootgesteld worden aan secundaire victimisatie. Dit kan mogelijk verklaren waarom slachtoffers die hulp hebben gezocht de impact van de drempels als groter hebben ervaren.

Een limitatie van het onderzoek is dat in de vragenlijsten niet is gevraagd naar wanneer slachtoffers de drempels hebben ervaren; dit kan voor, tijdens of na het zoeken van hulp zijn geweest. Aangezien eerdere negatieve ervaringen met het zoeken van hulp toekomstig hulpzoekgedrag kunnen beïnvloeden (bijv. Sit, 2018), wordt verwacht dat een deel van de slachtoffers heeft gerapporteerd over eerdere negatieve ervaringen. Mede wegens het gerapporteerde poly-slachtofferschap: bijna twee-derde van de slachtoffers gaf aan dat zij naast OSG ook FSG hebben meegemaakt.

Praktische Implicaties

Vanwege de limitatie van het huidige onderzoek en de invloed van negatieve eerdere ervaringen met het zoeken van hulp op toekomstig hulpzoekgedrag, is het belangrijk om het hulpzoekgedrag van slachtoffers op longitudinale wijze te onderzoeken. Zo kan meer bewustzijn gecreëerd worden van de drempels om hulp te zoeken en worden geëvalueerd waar in het hulpzoektraject slachtoffers tegen drempels aanlopen. De boodschap naar hulpverleners en onderzoekers is dan ook om bewust te zijn van de door slachtoffers ervaren drempels, maar ook om te kijken naar effectieve manieren om deze drempels te verlagen.

Daarnaast is het van belang om de bekendheid van de opties voor hulp te vergroten, aangezien de bekendheid van de slachtoffers met de hulpverleningsinstanties erg wisselend bleek. Zo waren de Kindertelefoon en Slachtofferhulp Nederland het meest bekend (zie Figuur 1), maar waren vele slachtoffers onbekend met instanties die specifieke ondersteuning kunnen bieden aan slachtoffers van OSG, zoals het Centrum Seksueel Geweld en HelpWanted (zie Figuur 1). Dit kwam ook terug in de interviews: wanneer slachtoffers werd gevraagd naar verbeterpunten in het huidige hulpaanbod kwamen twee thema's naar voren. Ten eerste, de *bekendheid van de hulpverlening*: slachtoffers gaven aan dat zij onbekend waren met de opties voor hulp. Zij menen dan ook dat de bekendheid van de opties voor hulp verbeterd moet worden, vooral van plekken waar je op anonieme of laagdrempelige wijze terecht kan. Slachtoffers raadden hulpverleningsinstanties aan hun activiteit op sociale media te vergroten. Uit eerder onderzoek bleek ook dat Snapchat-advertenties mogelijk helpen bij het aanmoedigen van het bezoeken van een website van een hulpverleningsinstantie (Pijlman & Burgmeijer, 2023). Ook menen slachtoffers dat er meer duidelijkheid moet worden gegeven over wat de hulpverleningsinstanties hen kunnen bieden. Ten tweede benadrukten participanten het *belang van voorlichting over en het vergroten van kennis en bewustzijn van OSG* in het onderwijs en de maatschappij. Zij benoemden de wens om voorlichting over slachtofferschap en het zoeken van hulp op te nemen in het lespakket op school, en voorlichting te geven aan zowel docenten als ouders. Voorlichting is voornamelijk van belang om het taboe en de stigma's te verminderen en om empathische reacties in de sociale omgeving van het slachtoffer te stimuleren. Er is meer onderzoek nodig om deze adviezen verder te operationaliseren en de effectiviteit hiervan te beoordelen.

Vergelijking met Fysiek Seksueel Geweld

Uit internationaal onderzoek blijkt dat de gevolgen van OSG overeen komen met die van FSG (bijv. Bates, 2017; Henry e.a., 2020). Ook blijkt uit het eerder beschreven onderzoek dat slachtoffers van OSG een scala aan drempels ervaren om hulp te zoeken, welke grotendeels overeen lijken te komen met de drempels die slachtoffers van FSG ervaren (bijv. Carson e.a., 2020; Mennicke e.a., 2021).

In hoeverre verschilt het hulpzoekgedrag van slachtoffers van OSG dan van slachtoffers van FSG? Deze vraag hebben wij gepoogd te antwoorden door middel van een vergelijkingsonderzoek. Hierin zijn de vragenlijstdata van 141 slachtoffers van OSG van 16 tot 25 jaar uit het eerdere onderzoek vergeleken met de data uit een vragenlijstonderzoek onder 133 slachtoffers van FSG tussen de 18 en 70 jaar oud (Pijlman e.a., 2021; 2023).

Slachtoffers van FSG bleken relatief vaker hulp te zoeken dan slachtoffers van OSG (65,2% tegenover 38,9%). Ook leken slachtoffers van FSG de drempels om hulp te zoeken als groter te ervaren dan slachtoffers van OSG, met uitzondering van de minimalisatie van het incident die gelijk was voor beide groepen. Wanneer FSG werd vergeleken met online seksueel misbruik, kwamen minder verschillen naar voren. Alleen de ervaren drempels rondom stigma en een negatieve houding tegenover het zoeken van hulp waren significant hoger bij slachtoffers van FSG. Slachtoffers van FSG

lijken de drempels om hulp te zoeken als groter te ervaren, maar lijken ook vaker hulp te zoeken dan slachtoffers van OSG.

Toch is het lastig om dit zo te interpreteren, aangezien een groot aantal van de slachtoffers van OSG, ook FSG hebben meegemaakt (zie Figuur 1). Hieruit blijkt wederom de noodzaak voor longitudinaal onderzoek, aangezien dit verder inzicht kan geven in (poly-)slachtofferschap en het proces van hulp zoeken.

Literatuur

- Carson, K., Babad, S., Brown, E. J., Brumbaugh, C., Castillo, B., & Nikulina, V. (2020). Why women are not talking about it: Reasons for nondisclosure of sexual victimization and associated symptoms of posttraumatic stress disorder and depression. *Violence Against Women*, 26(3–4), 271–295. <https://doi.org/10.1177/1077801219832913>
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2023). *Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag 2022 (PHGSG 2022)*. <https://longreads.cbs.nl/phgsg-2022/>
- Campbell, J. K., Poage, S. M., Godley, S., & Rothman, E. F. (2022). Social Anxiety as a Consequence of Non-consensually Disseminated Sexually Explicit Media Victimization. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(9–10), NP7268–NP7288. <https://doi.org/10.1177/0886260520967150>
- Dodge, A., & Lockhart, E. (2022). ‘Young People Just Resolve It in Their Own Group’: Young People’s Perspectives on Responses to Non-Consensual Intimate Image Distribution. *Youth Justice*, 22(3), 304–319. <https://doi.org/10.1177/14732254211030570>
- Henry, N., McGlynn, C., Flynn, A., Johnson, K., Powell, A., & Scott, A. J. (2020). *Image-based sexual abuse: A study on the causes and consequences of non-consensual nude or sexual imagery*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781351135153>
- Huber, A. (2023). ‘A shadow of me old self’: The impact of image-based sexual abuse in a digital society. *International Review of Victimology*, 29(2), 199–216. <https://doi.org/10.1177/02697580211063659>
- McGlynn, C., Johnson, K., Rackley, E., Henry, N., Gavey, N., Flynn, A., & Powell, A. (2021). ‘It’s torture for the soul’: The harms of image-based sexual abuse. *Social & Legal Studies*, 30(4), 541–562. <https://doi.org/10.1177/0964663920947791>
- Mennicke, A., Bowling, J., Gromer, J., & Ryan, C. (2021). Factors associated with and barriers to disclosure of a sexual assault to formal on-campus resources among college students. *Violence Against Women*, 27(2), 255–273. <https://doi.org/10.1177/1077801219889173>
- Pijlman, V., Eichelsheim, V., Pemberton, A., & De Waardt, M. (2021). *Onderzoek naar de ‘tijdelijke regeling vergoeding eigen risico zorgverzekering slachtoffers van seksueel geweld’*. NSCR. https://nscr.nl/app/uploads/2021/12/NSCR_Tijdelijke-Regeling-Slachtoffers-Seksueel-Geweld_311021.pdf
- Pijlman, V., Eichelsheim, V., Pemberton, A., & de Waardt, M. (2023). “Sometimes It Seems Easier to Push It Away”: A Study Into the Barriers to Help-Seeking for Victims of Sexual Violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 38(11–12), 7530–7555. <https://doi.org/10.1177/08862605221147064>
- Pijlman & Burgmeijer (2023). Using A/B testing to Study Engagement with Snapchat Advertisements Promoting Help-Seeking After Image-Based Sexual Harassment and Abuse Victimization. *Computers in Human Behavior*. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2024.108312>
- Ringrose, J., Milne, B., Mishna, F., Regehr, K., & Slane, A. (2022). Young people’s experiences of image-based sexual harassment and abuse in England and Canada: Toward a feminist framing of technologically facilitated sexual violence. *Women’s Studies International Forum*, 93, 102615. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2022.102615>
- Sit, V. (2018). *The Development and Psychometric Evaluation of the Sexual Assault Helpseeking Barriers Scale* [Doctoral dissertation, University of Toronto]. ProQuest Dissertations Publishing

.....
Auteur: Valerie Pijlman, VPijlman@nscr.nl